

FOLYÓIRATSZEMLE

131/67

002.35:659.2.08:377.6

Tájékoztatástudományi szakemberek fizetése és képzési programja. /Salaries and academic training programs for information scientists/ - HINES, Th.C. = Journal of Chemical Documentation, 7.k. 2.sz. 1967.máj. p.118-120.

1963-ban végzett vizsgálatok szerint hiány mutatkozik tájékoztatási szakemberekben, de a meglévőket is tovább kell képezni; hiányszik az utánpótlás, a fizetési szintek - összehasonlítva az átlagos alapképzettségű, de a tudomány és az ipar más területén dolgozó szakemberek fizetésével - igen alacsonyak. Minden erőfeszítés ellenére a helyzet szinte csak egy területen, a fizetések területén változott meg előnyösen az azóta eltelt idő alatt, bár még mindig eltérés van az iparban dolgozók javára, főleg a kezdőfizetéseknél.

A tájékoztatástudomány még új tudományág, és a klasszikus könyvtárosképző oktatási intézmények általában lemaradtak a gyorsan fejlődő tájékoztatástudományi szakemberigény mögött mind oktatási anyagban, mind az oktatott hallgatók mennyiségében, bár a fejlődés egyes intézményeknél már megindult. Ugyanakkor, amikor a szerszó elismeri, hogy a más szakmákra kiképzett szakemberek beáramlása a tájékoztatás területére igen fontos, leszögezi, hogy a szakemberek mellett itt nagy szálsalékban van szükség a tájékoztatástudományban képzett szakemberekre is. Ezt az is indokolja, hogy a tájékoztatásban foglalkoztatott embereknek más szakmák területén /kémia stb./ csak tájékosódóképességgel kell rendelkezniük, részletesebb ismeretek megtanulása - amellyel, hogy gazdaságtalan és sok időt emészt fel - szükségtelen is. Mindez azt jelenti, hogy mihamarabb meg kell oldani a tájékoztatástudomány szakembereinek képzésével és fizetésével kapcsolatban felmerülő kérdéseket és biztosítani kell a képzést megfelelő szinten.

/Schiff E./

132/67

002.513.5

Információ visszakeresés. /Information retrieval/ - GARFIELD, E. = Science, 156.k. 3780.sz. 1967.jun. p.1398-1401.

Az AAAS /American Academy of Arts and Science = Amerikai Tudományos és Művészeti Akadémia/ 1966. decemberében tartotta 133. kongresszusát "A tudományos közlés és az információ visszakeresés helye a tudósképésben" címen. Az előadókat és a résztvevőket a hivatalos információs szakemberek és műszaki szakírók köréből válogatták össze.

A konferencia résztvevői az információ visszakeresés problematikáját többféleképpen közelítették meg, azonban az előadások és a hozzászólások jelentős része elsősorban az egyetemi képzés szempontjából foglalkozott a kérdéssel. Megállapították, hogy a kutatónak, tudósnak tudnia kell írni és ehhez gondolkodni, mert csak világos gondolkodással lehet jól írni. A tudományos közlés módja az egyetemi oktatásban egyre nagyobb jelentőséget kap. Felhívták a figyelmet arra a jelenségre, hogy teljesen elhanyagolják a hallgatók kiképzését a könyvtár, bibliográfiai segédesszközök stb. használatára. Tudósok és mérnökök foglalkoznak könyvtári automatizálással anélkül, hogy ismernék a legfontosabb információ kiadványokat. Hangsúlyozták, hogy az információ visszakeresés modern felfogása része az oktatásban bekövetkezett forradalomnak, és az információ visszakeresésnek csupán tanfolyammal történő bevezetése a tananyagba már a probléma megoldásának a közelítését jelenti. Helyes lenne a hallgatókat a számítógépek ismereteibe bevezetni, hogy megtanulják az információ visszakeresés modern rendszereit, mielőtt a hagyományos rendszerekkel találkoznának. Elhangzott olyan vélemény is, hogy a könyvtáraknak lenne feladata a hallgatókkal megismertetni a könyvtár használatát és az információ visszakeresést.

Hangot kapott a probléma olyan megközelítése is, hogy okosabb lenne kevesebbet és jobbat publikálni az információáradattal való birkózás helyett. Egyre kevésbé jut ideje a szakembernek - kutatónak, mérnöknek -, hogy rendszeresen használja a referáló, indexelő szolgáltatások tömegét. Ezért tapasztalható az az ijesztő jelenség, hogy a szakemberek jelentős rétege kifejezetten elhanyagolja a publikált irodalmat, mivel ismeri saját szakterületét a szakirodalom legszokványosabb keresése nélkül is. Az egyik előadás szerint az információ visszakeresés pl. a fizikusok számára nem jelent olyan potenciális hasznot, mint a biológusok számára, akik nemcsak "irodalmibb" réteget képviselnek, de irodalmuk is sokkal gazdagabb.

A konferenciáról távollevő A. WEINBERG felolvasásra került hozzászólásával záródik az ismertetés - mintegy összegezve a konferencia lényeges mondanivalóját -, mely szerint a tudós kötelezettsége az információ visszakeresés terén naponta növekszik, és ahogy a tudomány fejlődik, úgy nő ez a kötelezettség is. A kötelezettség tulajdonképpen azt jelenti, hogy a tudós részben van az információ folyamatok szabályozásának felelősségében. El kell fogadnia, hogy miközben hozzájárul az információáradathoz, egyben felelős az áramlás megszervezéséért. Az egyetemi képzésnek erre kell előkészíteni a jövőendő tudósait.

/Jósné Dácz É./

133/67

002.513.5:001.815:681.33-523.8

Közös információ rendszer kiépítése két, különböző szakterületen dolgozó szervezet részéről. /Joint development of a common information system by two organizations working in different disciplines/ - HYSLOP, M.R. = Bulletin AID, 5.k. 4.sz. 1966. p.89-97.

Az American Society for Metals /az Amerikai Kohászati Társaság/ és az Engineering Index cég 1964-ben megállapodást kötött informá-

cíó visszakereső rendszer közös kidolgozására és üzemeltetésére. A közös erőfeszítés célja az volt, hogy olyan rendszert hozzanak létre, mely két különböző feladatot is ellát: egyrészt indexet készít egy referáló kiadványhoz, másrészt nagy mélységben indexelt, gépi memóriában tárolt információs tárat épít ki, amely gépi információ visszakeresésre alkalmas. A munka több szempontból is figyelmet érdemel: illusztrálja azokat a problémákat, melyek elkerülhetetlenül felmerülnek, ha két teljesen független szervezet tartósan együtt kíván működni, s bizonyítja annak lehetőségét, hogy különböző szakterületeket kiszolgáló, többcélu komplex rendszert hozzanak létre.

Az együttműködő partnerek megállapodtak abban, hogy az index-kifejezések szabványosítására az Engineering Joint Council /Amerikai Mérnökszövetség/ tezaurszából kiindulva saját tezaurszt dolgozzanak ki a kohászat, a műanyagipar és az elektronika szakterületére. Ennek megoldása a két partner esetében különböző módon történt.

Az American Society for Metals már rendelkezett egy nagy mélységben kidolgozott tárgyszójegyzékkel, valamint az ezeknek megfelelő szemantikai kódok gépi feldolgozás céljára szolgáló jegyzékével. Ezt a tárgyszójegyzéket elektronikus számítógéppel egybevetették az EJC tezaurszsal, s megállapították, hogy mintegy 5000 a megegyező kifejezések száma. A tárgyszójegyzékben ezenkívül még 30 000 kohászati szakkifejezés szerepelt, melyek közül 3000-et választottak ki, mint legfontosabbakat. A kohászat 11 szűkebb részterületéről 52 szakembert kértek fel, akik 6 hétig dolgoztak a tulajdonképpeni tezaursz megszerkesztésén, a szavak közötti kapcsolatok meghatározásán stb. Munkájuk eredményeként megszületett a végül mintegy 9000 kifejezést tartalmazó kohászati tezaursz.

Az Engineering Index saját tezaursza kialakításakor a lehető legkisebb mértékben tért csak el az EJC tezaurszától, s főleg annak gépi feldolgozásra alkalmasabbá tételére törekedett.

A két szűkebb tezaursz elkészítése után gépi uton egybevetették azokat egymással és az EJC tezaurszsal a célból, hogy megállapítsák mind a tartalmi, mind a felépítésbeli egyezéseket ill. eltéréseket. A vizsgálatok e téren még nem fejeződtek be. Mindkét partnert nagymértékben akadályozza a fejlesztő munkában a fennmaradás biztosítására elvégzendő napi munkák tömege. Az azonban már bizonyosodott, hogy a különböző szakterületeket kiszolgáló indexelő és visszakereső automatikus rendszer megvalósítható; igazolja ezt a már több mint egy éve működő indexkészítő rendszer, mely olyan eltérő szakterületeket szolgál ki eredményesen, mint a kohászati, elektronika és műanyagipar.

/Vásárhelyi P./

Viszony- és szerepjelölők használata előzetes koordinálás alapján optikai lyukkártya-rendszerben. /The use of links and roles on a pre-co-ordination basis in optical coincidence systems/ - JONES, K.P. = Aslib Proceedings, 19.k. 6.sz. 1967.jun. p.195-199.

A viszonyjelölők és a szerepjelölők viszonylag hűvös fogadtatásban részesültek az információ visszakeresés szakemberei részéről. D.J.CAMPBELL azt állítja, hogy nem éri meg a külön költséget és fáradságot. J.D.SINNETT igen kemény szavakkal utasítja el használatukat. Általában az a vélemény alakult ki róluk, hogy kétes értékűek és leggondosabb használatuk sem szünteti meg teljesen a hibás kiválasztást keresésnél, bár bizonyosan van némi információs sajósökkentő hatásuk.

K.P.JONES a Natural Rubber Producers Research Association /Nyersgumitermelők Kutatási Szövetsége/ dokumentációs szolgálatának keretében alkalmazta ezeket az indexelési nyelv szerkeszteteket, előzetes koordinálás alapján optikai lyukkártya rendszerben anélkül, hogy nehézségeket tapasztalt volna használat közben. E szerkesztetek szorosan kapcsolódtak leírt rendszere generikus szerkesztetéhez.

Viszonyjelölők /links/. E kódok jelszik, ha az indexelésnél használt kifejezések a dokumentum szövegében egymással kapcsolatban vannak. Mutatják a fennálló viszonyt anélkül, hogy ennek mibenlétét megmagyaráznák. Az ismert definíciók egyike sem mutat rá lényegükre, hogy ezek elsősorban zajelhárító szerkesztetek. Ez az igen egyszerű jelölési mód B.H.HOLM szerint 11 %-os sajósökkentő hatással jár. M.TAUBE is igazolja ezt, de azt állítja, hogy ugyanakkor csökkenti a kiválasztást is. A szerző optikai rendszerében ezeket a viszonyjelölőket a legegyszerűbb eljárással használja, a dokumentumokat indexeléshez apróbb önálló egységekre bontja. Segítségükkel a gumi-vegyészet kifejezéseit egyértelműen tudja egymáshoz kapcsolni.

Szerepjelölők /roles/. Az indexelésnél használt kifejezésekkel összekapcsolt kódok úgy módosítják a deskriptorok jelentését, hogy azok az eredeti dokumentum szövegében játszott szerepüket átvisszik a leíráshoz használt tárgyszavak szintetikus kapcsolatára. J.D.SINNETT azt állítja, hogy a szerepjelölők leghagyása megháromszorozná az indexelés sebességét. B.A.MONTAGUE szerint használatuk 11 %-kal emeli az adatbevitel költségeit. Igen sokan pedig aggályukat fejezték ki az indexelők által tapasztalt nehézségek miatt. A szerző által ismertetett optikai rendszerben igen jó tapasztalatokat szerzett a tárgyszó-kapcsolások pontosabb értelmezése révén. Nem vette át egyszerűen a más területeken már kialakított eljárásokat a szerepjelölők használatára, hanem szerepüket saját szakterületének logikai igénye szerint határozta meg. Elsősorban a "gumi" és a "nem-gumi" kifejezések szétválasztására használja fel őket, amivel igen sok kértértelműséget hárít el. A rendszer generikus szerkesztetének integráns részeként kezeli a szerepjelölőket és a viszonyjelölőket. E generikus koncepció bevezetése az információkeresés technikáját könnyíti meg.

A szerepjelölők és a viszonyjelölők használata rendszerében viszonylag kevés többletmunkával jár, az indexelést nem teszi bonyolulttá. Kétséges, hogy gyakorlatilag emeli-e az indexelés költségeit, ha az ehhez szükséges járulékos optikai lyukkártya-szükséglet-től eltekintünk. Tul. korai lenne azonban annak elemzésével foglalkozni, hogy a szerepjelölők és viszonyjelölők ilyen módszerű használata a gumiipari dokumentációban pontosan hány százalékos sajósökkenést eredményezett.

/Pataky E./

Az egységes általános információs kártya. /O edinoj universal'noj informacionnoj karte/ - RAHMAN, L.N. = Naucno-Tekhnicseskaja Informacija, Szerija 1. 1967. 1.sz. p.23-24.

A szovjet tájékoztatási munka gyakorlatában jelenleg három esetben van szükség a tudományos és műszaki újdonságok referátumának leírására információs kártyára:

1. az információs apparátus részére a hazai és külföldi publikált anyagokról - cikkekről, szabadalmakról, gyártmányismertetőkről - készített kártyák esetében;

2. információs kártya készítésekor a központi, ágazati információs apparátus számára a nem publikált munkákról;

3. találmányokról és felfedezésekről az illetékes szervnél való bejelentés alkalmával a szerzői elsőbbség biztosítására.

Mindzekben az esetekben az újdonság pontos, tömör és emellett a fő jellemzők lehetőleg teljes leírására van szükség, amelyet eredeti forrás nélkül lehet felhasználni. Az információs kártyák kitöltése a különféle források szerint eltérő terjedelemben, részletességgel és formában történik. A nem publikált munkákról készített információs kártya fontosabb pontjait rendelet szabályozza, de ez is nyitva hagy több tartalmi és formai kérdést.

Ennek alapján több ágazati szerv a saját szempontjai szerint előírásokat adott ki az információs kártya készítésére, aminek eredményeképpen számos változat született.

Igy jelenleg nincs egységes információs kártya, amely alkalmas lenne az elvégzett munka lényeges ismérveinek kielégítően pontos és teljes leírására. Az elvégzett munkáknak következő típusai különböztethetők meg: 1. tudományos kutatómunkák; 2. termelési tapasztalatok; 3. műszaki tervezési munkák; 4. szerkesztési munkák; 5. a termelésbe bevezetett új gyártmányok; 6. a termelésbe bevezetett új termékek; 7. új állami szabványok; 8. új normáliák; 9. új technológiai eljárások; 10. új termelésszervezési módszerek; 11. új munkaszervezési módszerek; 12. új anyagok; 13. új vegyszerek; 14. új elemző módszerek; 15. új módszerek anyagtulajdonságok meghatározására; 16. új ellenőrző módszerek; 17. új kipróbálási módszerek; 18. sorozatgyártmányok korszerűsítése; 19. meglévő technológiai eljárások tökéletesítése; 20. a meglévő termelési szervezet gyökeres megjavítása; 21. a meglévő munkaszervezet gyökeres megjavítása; 22. biztonságtechnikai rendszabályok; 23. ágazati vagy ágazatközi jelentőségű ésszerűsítési javaslatok bevezetése.

Azoknak az alapvető ismérveknek elemzése, amelyek a fenti munkákat jellemzik, lehetővé teszi egységesített formájú információs kártya bevezetésére javaslat tételét, amely mind referátumok készítésekor, mind az információs apparátus kiegészítésére és találmányok, valamint felfedezések bejelentésére felhasználható lenne.

/Paku S./

Elő-dokumentáció: a tájékoztatási folyamat megkönnyítésének lehetősége. /Pre-documentation: or, how to facilitate the information process/ - DAHLBERG, I. = Bulletin AID, 5.k. 2.sz. 1966. p.5-9.

A primer jellegű irodalom kiadásának erőteljesebb szabványosítása nagy segítséget nyújtana mind az olvasóknak, mind pedig a tájékoztató szakembereknek. Megvizsgálták, hogy pl. 134 orvosi folyóirat esetében a kötetet és számot a címlap helyén tüntetik fel. Az adatok elhelyezkedését feltüntető diagram semmiféle rendszert nem mutat. De ennél még sokkal nagyobb jelentőségű a folyóiratok méretének és alakjának kérdése, ami kihat a postai kezelhetőségre, a könyvtári tárolásra, mikrofilmezésre, kötésre egyaránt. Az általánosan javasolt formátum az A4 /210 x 297 mm/. 75 dokumentációs folyóiratot megvizsgálva azt állapították meg, hogy mindössze 21 jelent meg a javasolt méretben, 6 folyóirat mérete az A4 és 207 x 294 mm között, 5 folyóiraté 214 x 279, míg az összes többi egymástól teljesen eltérő méretű és alaku kiadvány volt.

Az adatok közlésén és az alakon kívül természetesen számos más szabványosítható jellemző van a primer és szekunder kiadványok esetében egyaránt. Az ismert német DIN szabványok közül mintegy 150 vonatkozik ilyen jellemzőre. Ezek betartása sem kielégítő. Fontos szabvány pl. a tartalomjegyzékek helyére, formátumára stb. vonatkozó szabvány, amit a német folyóiratoknak csupán 40 %-a tart be.

Az olvasók saját tájékozódása és tájékoztatása ugrásszerűen javulhatna a következő információk rendszeres és szabványos formában történő biztosítása esetén: 1. ETO szám; 2. a szerző neve és címe vagy munkahelye; 3. a leíró jellegű cím; 4. a cím angol fordítása; 5. a kézirat beérkezésének időpontja; 6. az esetleges egyéb megjelölésekre történő hivatkozás: folyóiratcím, kötet, szám, év, hó, oldal-szám; 7. informatív referátum s annak angol fordítása.

A fenti adatok szabványos formában és sorrendben történő közlése minden cikk, kutatási jelentés, preprint stb. elején pontos címleírás formájában nagy lépést jelentene a dokumentációs szabványosítás fejlesztésében. A szabványos címleírásoknak a könyvekben is szerepelniük kellene, természetesen valamennyire módosított formában és tartalommal.

Nagyon előnyös volna, ha a szerző maga aláhúzással megjelölné referátumában azokat a fogalmakat, melyeket legfontosabbnak itél. A tárgyszavak kiemelt, referátumon kívüli formában történő feltüntetése nem látszik célszerűnek, mert a különböző tájékoztató szervezetek más-más szójegyzékkel, tezaurusszal dolgoznak, s az ilyen tárgyszavakat közvetlenül úgysem hasznosíthatják.

A szerzők és kiadók által elvégzett "elődokumentáció" felszabadítaná a tájékoztató szervezetek jelenlegi munkájuk zömétől és lehetővé tenné, hogy mélyrehatóbban foglalkozzanak a felhasználók speciális igényeivel.

Mindehhez azonban meg kell nyerni a szerzőket és főleg a kiadókat. Ennek útja az lehetne, hogy a tájékoztatásra fordított kormánytámogatás egy részét átengednék a kiadóknak a szabványos címléírások közzétételének költségeire. Teljesen tarthatatlan helyzet, hogy pl. az összes könyvtárak egymástól függetlenül és egymással párhuzamosan elvégzik ugyanazon művek szakozását stb. Mivel törvényekkel az egységesítést megoldani nem lehet, az anyagi ösztönzés és meggyőzés útját kell választani.

/Vásárhelyi P./

137/67

002.6:389.6

659.241.25/47//061.14/

A műszaki-tudományos tájékoztatási tevékenység szabványosításának vezető szerve, /O golovnoj organizacii po sztdardizacii v oblaszti naucsno-tehnicseszkoi informacii/ - KAJDAROVICS, V.I. = Naucsno-Tehnicseszkaja Informacija, Szerija 1. 1967. 1.sz. p.6-7.

Az egységesítési munkálatokkal, amelyek alapján szabványok dolgozhatók ki a műszaki-tudományos tájékoztatás területén, számos szervezet és intézmény foglalkozik: a VINITI, az Állami Műszaki-Tudományos Nyilvános Könyvtár, az Össz-szövetségi Könyvkamara, az Állami Lenin Könyvtár, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Könyvtára, az Osztályozási Tárcaközi Bizottság, az Össz-szövetségi Állami Idegen-nyelvű Könyvtár és több ágazati műszaki-tudományos tájékoztatási intézet. Bekapcsolódott ebbe a munkába az Össz-szövetségi Szabványosítási, Osztályozási és Koordinálási Kutatóintézet. Az információszolgáltatások terén széles körben használt műszaki eszközök szabványosításával több minisztérium és intézet foglalkozik.

A műszaki-tudományos tájékoztatás területén felmerülő követelményeket azonban megfelelő vezető szerv hiányában nem lehet kielégíteni.

Nemzetközi szinten ugyancsak több szervezet kezdte meg a műszaki-tudományos tájékoztatás szabványosítási munkáját, így pl. a KGST Műszaki és Tudományos Kutatásokat Koordináló Állandó Bizottsága, az ISO négy bizottsága és mások.

Fentiekén kívül e kérdéssel számos nemzeti szerv is foglalkozik a többi között USA-ban, Indiában, Csehszlovákiában, az NDK-ban.

A fent vázolt helyzetre való tekintettel a Szovjetunióban szükségesnek látszik a műszaki-tudományos tájékoztatás szabványosításának irányítására vezető szervezet létrehozása az alábbi fő célokkal:

1. az első lépcsőben megszervezett vezető szerv irányító és egyben bázis intézmény is lenne, amely azután a köztársasági vagy területi alap-intézmények hálózatát több szakágazatban kiépítené;

2. a szabványosítás komplex voltára tekintettel a vezető szervnek minél szélesebb területet kell felölelnie a határterületekről is;

3. minthogy a tájékoztatási rendszer fogalmának szabványosításáról van szó, ennek a vezető szervnek a Szovjetunió Minisztériumának mellett működő Tudományos és Műszaki Állami Bizottsághoz kellene tartoznia;

4. a létesítendő vezető szervre háruló feladatok sokrétűsége, amelyek a szervezéstől a szabványok tervezésén és felügyeletén keresztül a kutatásig és módszertanig, valamint a nemzetközi kapcsolatok kiépítéséig és munkák együttműködő végzéséig terjed, azt mutatja, hogy mindezeket a funkciókat csak magasfokú képzettségű személyekkel, kellő tapasztalatokkal és jól felszerelt kísérleti bázissal rendelkező intézet vállalhatja magára, mint amilyen a VINITI.

/Paku S./

138/67

002.6:658.386.34.66.007.2

A műszaki tájékoztatási szolgálatban dolgozó szakemberek továbbképzése. /Continuing education in technical information services/ - MATZELL, R.E. = Journal of Chemical Documentation, 7.k. 2.sz. 1967.máj. p.115-117.

A tájékoztatási szolgálatban dolgozó vegyészekre nézve elmondhatjuk, hogy ismereteik felezési ideje 10 év. Ezalatt ismereteiknek kb. 50 %-a válik túlhaladottá, másrészt mintegy 10 évre lehet előre megmondani, hogy adott idő múlva minek az ismeretére lesz szüksége. Ez okozza azt, hogy igen kiterjedten folyik a továbbképzés a szakmai egyesületek és a vegyipar keretei közt.

Az ACS /American Chemical Society = Amerikai Kémiai Egyesület/ évente rendszeresen több rövid tanfolyamot rendez, olyan témával is, mint például az információkeresés. A tanfolyamok anyaga szalagon, filmen vagy más segédleten is megszereshető. Az AIC /American Institute of Chemists = az Amerikai Vegyészek Intézete/ kémiai tárgykörökben öt évig érvényes oklevelet adó tanfolyamokat rendez, melyeket a távközlési technikát kihasználva egyszerre több városban tartanak meg; a hangot rádióadó, a képet TV-készülék közvetíti. Több nagyvállalat is szervez szaktanfolyamokat. Emeltesreméltó, hogy számítógépes kiképzés majdnem minden társaságnál folyik.

A továbbképzésért mind az egyén /kell, hogy igényelje/, mind az alkalmazója /kell, hogy biztosítsa a lehetőséget/ felelős.

A tájékoztatási szolgálat jó propagandaeszköze ennek a továbbképzésnek. Saját maga képezhet ki szakembereket a referáló, dokumentáló munkára. A szolgálaton belül dolgozó szakemberek továbbképzéséről is gondoskodik, mind a kémia, mind a tájékoztatástudományok területén. A kiképzés perspektivikus kell legyen, így olyan területeket is kell érintenie, mint a számítógépek elmélete és gyakorlata, idegen nyelvek, információ visszakeresés technikája, kémiai nomenklatura, szabadalmak. A vezetőknek természetesen kissé szélesebb témakörrel, de kevésbé mélyen, ezenkívül más témákkal is, mint például a vezetés modern elmélete és gyakorlata, kell foglalkozniuk.

A továbbképzés lehetséges formái: csoporton belüli munkaértekezletek; étkezés közbeni beszélgetések csoporton kívüli emberekkel; olvasás; szabályszerű tanfolyamok; munkakörök tervszerű változtatása; külső értekezletek, szemináriumok látogatása; belső értekezletek, szemináriumok látogatása; cikkek körűzése; tanulmányi kirándulások; részvétel szakegyesületi tanfolyamon stb.

Az egyének továbbképzését igen gondosan, az egyén képességeit, tulajdonságait figyelembevéve kell megszervezni.

/Schiff E./

139/67

002.6:658.386.4

Szeminárium a "műszaki-tudományos tájékoztatás és propaganda" tárgyköréből. /Szeminar po probleme "naucno-tehniceszkaja informacija i propaganda" / - Naucno-Tehniceszkaja Informacija, Szerija 1. 1967. 1.sz. p.31.

Az össz-szövetségi és központi ágazati tájékoztatási szervek vezetői képzettségének növelése, munkatapasztalatok és a módszertani irányításra vonatkozó eredmények cseréjének javítása céljából a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Tudományos és Műszaki Állami Bizottság állandó szemináriumot szervezett a műszaki-tudományos tájékoztatás és propaganda tárgykörében.

A szeminárium résztvevői a minisztériumok és főhatóságok műszaki-tudományos tájékoztatási osztályainak vezetői, az össz-szövetségi és központi ágazati műszaki-tudományos tájékoztatási intézetek igazgatói, valamint a központi műszaki-tudományos könyvtárak igazgatói lesznek.

A szemináriumi foglalkozásokat havonta egyszer tartják.

Az 1966/67. tanévben a következő kérdésekről irányoztak elő előadásokat és megbeszéléseket:

1. a műszaki-tudományos tájékoztatás és propaganda ágazati rendszerének szervezése;
2. ágazati vállalatok és szakemberek információk kiszolgálásának megszervezése;
3. a műszaki-gazdasági kutatások megszervezése és tudományos elemző szemlék készítése az ágazati tájékoztatási szervezetben;
4. a műszaki-tudományos tájékoztatás központi ágazati intézeteiben tudományos kutatómunkák szervezése a műszaki-tudományos tájékoztatás kérdéseiről;
5. az információk differenciált terjesztési rendszerének megszervezése. Tájékoztatási anyagok korszerű elkészítése és kiadása;
6. az intézet munkájának tapasztalatai az információk folyamatos fejlesztésének és automatizálásának területén;

7. a műszaki-tudományos propaganda haladó módszerei.

A szeminárium vezetőjéül N.B. ARUTJUNOV-ot nevezték ki, helyettese N.I. TUSKEVICS.

/Paku S./

140/67

002.63/73/

Országos tájékoztatási rendszer. /National information system/
- SKOLNIK, H. = Journal of Chemical Documentation, 7.k. 2.sz. 1967.
máj. p.61.

A primer szakirodalom mennyiségi explóziója maga után vonta a referáló és indexelő magán, egyesületi vagy állami tájékoztatási intézmények számának növekedését. Az USA-ban jelenleg, - közel 20 éves fejlődés eredményeképpen - 300 ilyen intézmény működik, ezen felül az egyes ipari kutató csoportok is végeznek saját speciális érdeklődési körükre korlátozott referáló és indexelő munkát. Míg a Chemical Abstracts 1967-ben becslés szerint 200 000 cikk és 37 000 szabadalom referátumát fogja közölni, a 300 intézmény munkája eredményeképpen 2,5 millió referátum vagy index jelenik meg 50 millió \$ összköltséggel. Mindezen szervezetek foglalkoznak beszerzéssel, a dokumentumok feldolgozásával és a referátumok, indexek publikálásával is.

A mérnöktársadalom igényeinek kielégítését igen elősegítené, ha legalább egy helyen felállítanák a világ teljes szakirodalmi gyűjteményét. Ezenkívül, mivel a dokumentumok elolvasása, szakozása és a referátumok készítése a leghosszabb időt veszi igénybe a tájékoztatás folyamatai között, ez a legköltségesebb feladat is, és ezért gazdaságos lenne egy, de legalább kisebb számú helyre centralizálni. Ezzel elkerülhető lenne a jelenleg igen tág keretek között folyó párhuzamos munka és a tájékoztatás területén jelentkező szakemberhiány is csak kevésbé fejthetné ki káros hatását.

A centralizáció természetesen nem jelentheti a jelenleg működő szolgáltatások elsorvasztását, ellenkezőleg azok saját munkakörének gazdaságosabb ellátását segítené elő a jelenleginél jóval kisebb költséggel előállított anyaggal, szaktanácsadással stb.

/Schiff E./

141/67

002.63.008.04/73/

Egy operatív, tájékoztatási program kialakítását befolyásoló tényezők. /Factors in building an operational information program/-
DAY, M.S. = Journal of Chemical Documentation, 7.k. 2.sz. 1967. máj. p.107-109.

A tájékoztatási rendszerek gazdaságossági vizsgálatánál a legfontosabb kérdés: a rendelkezésre álló anyagi alapot hogyan lehet a leggazdaságosabban felhasználni. A főbb befolyásoló tényezők: kompatibilitás más tájékoztatási rendszerekkel; az egyes műveletek centralizáltsági, illetve decentralizáltsági foka; a szükségszerű

fejlesztés fokozatos végrehajtása, hogy már a rendszerben levő anyagot minél kevésbé kelljen újból feldolgozni; olyan szervezés, melyben az egyes műveletek során többféle, a fogyasztó igényeihez alkalmazkodó termék és szolgáltatás keletkezzék. Ezeket a tényezőket a NASA /National Aeronautics and Space Administration = Nemzeti Légügyi és Űrkutatási Hivatal/ tájékoztatási rendszerében vizsgálja a cikk.

KOMPATIBILITÁS. Egy szervezet tájékoztatási szolgálata által igényelt forrás nagy részét a szervezeten kívül állítják elő és a szervezeten belül létrejött tájékoztatási anyag nagy része más tájékoztatási szolgálat forrását képezi. Ez a helyzet különösen az olyan szervezeteknél, mint a NASA, ahol a tudományos és műszaki ismeretek egész széles spektrumával foglalkoznak. Ez felveti az egyes rendszerek kompatibilitásának kérdését.

Sok érdekelt intézmény közreműködésével a CSTI /Committee on Scientific and Technical Information of the Federal Council for Science and Technology = a Tudományos és Műszaki Szövetségi Tanács Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Bizottsága/ szabványokat dolgozott ki /Document PB 181605, Clearinghouse for Federal Scientific and Technical Information, Port Royal Road, Springfield, Va. 22151, \$ 1.00/ a kormányzati szervek tájékoztatási rendszerei közti egybevetethetőség biztosítására.

A munkalapokon vagy mágnesszalagon tárolt adatokat jelenleg már három nagy központ tudja minden változtatás nélkül használni, a honvédelmi minisztérium tájékoztatási központja /Defense Documentation Center of the Department of Defense/, a kereskedelmi minisztérium tájékoztatási központja /Clearinghouse for Federal Scientific and Technical Information/ és a NASA.

A gazdaságosság nemcsak az anyagok cseréjével, de a berendezések közös használatával is növelhető. Így például a NASA annotáló, referáló és indexelő szolgálatának munkája úgy vált hatékonyabbá, hogy publikációjuknak /STAR = Scientific and Technical Aerospace Reports/ eddig számítógéppel kiíratott indexeit jelenleg már a Nemzeti Orvosi Könyvtár /National Library of Medicine/ számítógéppel vezérelhető igen nagy sebességű fotonyomtató berendezésével állítják elő. Ezáltal ugyanazt a produktumot jelentősen javított formában, de többletköltség nélkül lehetett elkészíteni. Ugyancsak jó gazdasági eredménnyel járt a mikrokártyák szabványosítása is.

Az egyes intézmények párhuzamos munkájának elkerülésére nemcsak a formát, hanem a műveleteket is szabványosították.

CENTRALIZÁLÁS - DECENTRALIZÁLÁS. A rendszer belső kiépítésénél felmerül az a kérdés is: mely műveleteket érdemes központosítani és melyeket nem? A túlzottan szétforgácsolt rendszer drágán dolgozik, működtetéséhez nem is találni elegendő szakembert. Túlzott központosításnál viszont elvész a közvetlen kapcsolat a fogyasztóval.

A NASA szervezeten belül úgy oldották meg a helyzetet, hogy a centralizáltan gazdaságosabban végrehajtható, illetve az egész in-

tésmény érdeklődésére számot tartó munkákat /például a referáló lapok kiadását/ központilag végzik, de a központ és az egyes helyi szervek között az anyag mágnesszalagok és mikrokártyák formájában állandóan áramlik.

FOLYAMATOS FEJLESZTÉS. A tájékoztatási szolgálatok méretei egyre nőnek, az igények változásával folyamatos fejlesztésre és alkalmazkodásra van szükség. Ez a változás gazdasági szempontból /régi anyagok, eszközök stb. felhasználása/ inkább folyamatos, mint ugrásszerű kell legyen.

A TÖRÖLDALU FELHASZNÁLHATÓSÁG. Gazdasági szempontból úgy kell a szolgáltatások és a termékek rendszerét megalkotni, hogy egy művellettel egyszerre többféle információ igény kielégítésére legyenek képesek. Így például a referátumok megjelenhetnek folyóiratban, képezhetik cédulakatalógus, gyűjtemények, szelektív tájékoztatási szolgálat alapját stb. A NASA a STAR anyagát mágnesszalagon tárolja és az indexek készítésén kívül bibliográfiai és irodalomkutatási célokra is felhasználja. A szervezésnek ebből a szempontból olyan-nak kell lennie, hogy előre fel tudja becsléni, esetleg később milyen igények keletkezhetnek.

A tájékoztatási rendszer bemenete adott, de a kimenet igen sokféle lehet: ezt a hajlékonyságot a számítógépek és egyéb gépi berendezések alkalmazása teszi lehetővé, és csak ezzel a hajlékonysággal üzemeltethető a rendszer.

/Schiff E./

142/67

002.66/47/

A tájékoztatási tevékenység tudományos megszervezése a tervező-szerkesztő irodákban. /Naučnaja organizacija informacionnoj dejatel'noszti v proektno-konstruktorszkih organizacijah/ - ZVEZSINSZKIJ, Sz.M. - Naučno-Tehničeskaja Informacija, Szerija 1. 1967. 1.sz. p.12-15.

A tájékoztatási tevékenység tudományos megszervezése a korszerű műszaki-tudományos eredményekre épített intézkedések rendszere, amely biztosítja a felhasználók optimális ellátását a részükre szükséges információkkal. Az ilyen rendszabályok célja a tervező-szerkesztő tudományos dolgozók és a tájékoztatási munkatársak munkájában a maximális hatékonyság és a termelékenység elérése. Az információk tevékenység területén a szervező munka legfontosabb irányai a következők:

1. a tájékoztatási dolgozók munkájának tudományos megszervezését előmozdító általános elméleti alapok kidolgozása;

2. a tájékoztatási tevékenység szervezésének tökéletesítése a visszakeresés és a sokszorosítás gépesítése és automatizálása, valamint az információk terjesztésének legésszerűbb formái használatával;

3. a tudományos téma megoldásához szükséges munka terjedelmének és tartalmának szabályozása;

4. normatívák kidolgozása és bevezetése a tájékoztatási dolgozók munkájának normálásához;

5. a tájékoztatási szolgálat igazgatási apparátusának fejlesztése.

A tájékoztatási dolgozók munkájának jó megszervezéséhez a következő tényezők tanulmányozása szükséges:

a végzett információs munka jellege és tartalma;

az alkalmazott tájékoztatási rendszer;

a dolgozók képzettsége, minősítése és szolgálati ideje;

a dolgozók létszámának megoszlása az információs szolgálat egyes részeiben;

a munkahelyek megszervezése és műszaki felszereltsége;

a munkaidő kihasználása.

Azoknak a megalapozott ismérveknek kiválasztása, amelyek szerint a tájékoztatási mérnök-műszaki dolgozók létszámát meghatározzák, az információs tevékenység szervezésének egyik legfontosabb feltétele. Ezek nélkül nem elemezhető kellő mélységgel az információs dolgozók munkaráfördítése, nem tárhatók fel a létszáhiányok vagy feleslegek és nem határozható meg a tájékoztatási szolgálat egyszerű szerkezete.

Az elvégzett vizsgálatok azt mutatták, hogy az információs osztályok létszáma 2,5-3 %-át tette ki a tervező-szerkesztő intézetek teljes létszámának, helytelen lenne azonban egységes arányokat javasolni a tervező-szerkesztő irodák valamennyi típusa számára. A szabadalmi tájékoztatás kifejezetten szabadalmi része csak mintegy 20 %-ot ér el, míg 80 % az általános információs szolgálat, ezért célszerű a műszaki-tudományos tájékoztatási osztályok keretében megszervezni.

Új szerkezetek és termelési eszközök létrehozása megköveteli a tervezőmérnök és a tájékoztatási mérnök munkájának szoros összehangolását. Az utóbbi részvétele a tervezés munkájában lehetővé teszi az információs források maximális felhasználását. Emellett a magasfokú képzettséggel és széleskörű áttekintéssel rendelkező tájékoztatási mérnök hatékony segítséget nyújthat a tervezőmérnöknek már a tervezés és kutatás kezdeti szakaszában is.

/Paku S./

143/67

002.66/47/:002.55

A mérnök-kurátor munkája. /Rabota inzsenera kuratora/ - SZOLOVEJ, M.P. - Naucno-Tehnicsesszkaja Informacija, Szerija 1. 1967. 1.sz. p.16-18.

A kurátori tevékenység a tudományos kutatóintézeti dolgozók információs kiszolgálásának, ellátásának egyik módszere. A mérnök-kurátor a kutatócsoport tagja. Feladata a tudomány és technika legújabb eredményeiről maximális teljességgel ellátni információs anyaggal az adott területen a témája megoldásán dolgozó kutatót és lehetőleg tehermentesíteni az információk önálló feltárása és feldolgozása alól. A mérnök-kurátor munkája során rendszeresen figyeli a műszaki-tudományos irodalmat mind a saját, mind más intézetekben, és kijelöli azokat a közleményeket, amelyek érdekesek lehetnek egy-egy kutatócsoport részére, feldolgozza ez információkat és átadja az illetékes szakembernek.

A kellően képzett mérnök-kurátorral szemben támasztott követelmények: egy-két idegen nyelv biztos tudása; műszaki képzettség vagy gyakorlat az adott szakterületen; áttekintő, összefoglaló képesség, fejlődési irányok felismerése; gyors és pontos fogalmazási készség; a műszaki és tudományos tájékoztatás alapjainak ismerete.

A mérnök-kurátor folyó munkája magában foglalja az anyaggyűjtést a tájékoztatási bulletin számára, a faktográfiai és bibliográfiai kartoték készítését, tematikai információs anyagok összeállítását.

A kurátor terv szerinti tevékenysége összehasonlító, referáló és elemző szemlék készítésére terjed ki.

A fenti munkák terjedelmét, részletességét az alapul szolgáló kutatási feladatok szabják meg.

A mérnök-kurátor fentiekén kívül eseti feladatokat is megold a kutatók külön igényei szerint. Ezek lehetnek: információs anyag összeállítása a műszaki-tudományos tanács szakosztályi ülései részére, különféle információk gyűjtése egyes készülékekről, továbbá szakirodalmi bibliográfiák készítése.

A kurátor gyakran szóbeli fordítást is végez a külföldi szakirodalomból. Az utóbbi időben mind szélesebb körben terjed a magnetofonba mondott fordítás, ami egyrészt időmegtakarítást jelent, másrészt lehetővé teszi az anyag behatóbb tanulmányozását, minthogy a szalagon kívül a tudományos munkatársnak az eredeti szöveg is rendelkezésére áll.

/Paku S./

144/67

02/061.25//73:001.89

Az ASLIB kutatási és fejlesztési tevékenysége. /Research and development at ASLIB/ = Aslib Proceedings, 19.k. 6.sz. 1967.jun. p.200-203.

Az ASLIB /Association of Special Libraries and Information Bureaux = Szakkönyvtárak és Tájékoztatási Irodák Szövetsége/ kutatási osztályának teljes személyzete jelenleg 17 főből áll és ezt a létszámot folyamatosan tovább fejlesztik. Az osztály az utóbbi hat hó-

nap alatt a Research Committee-vel /Kutatási Bizottság/ és az Office for Scientific and Technical Information-nal /Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Hivatal/ egyetértésben átvizsgálta tevékenységi köreit és kutatási terveihez változatos programot dolgozott ki.

Az osztály háromfajta munkát végez. Első helyen kell említeni azokat a kutatási munkákat, amelyeket a kutatócsoport tervez meg és, amelyeket a Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Hivatal általános pénzügyi alapjából, valamint az ASLIB tagok külön hozzájárulásaiból fedeznek. Ez az a saját kutatási program, amelyet az osztály a Kutatási Bizottság irányításával fejleszt ki. A második helyen állnak azok a kutatási tervek, amelyeket a Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Hivatal kérésére a részükre, vagy egy megnevezett másik fél részére végeznek és külön alapokból pénzelnek. A harmadik csoportba tartoznak azok a magánjellegű konzultációk, amelyeket ASLIB tagok részére díjazás ellenében végeznek. Ezek az utóbbiak - a dolog természeténél fogva - bizalmas jellegű munkák, így ezekről itt igen keveset mondhatunk. Mindenestre ezek az osztály tevékenységének fontos részét képezik, és mennyiségük várhatóan még tovább fog növekedni.

E munkák hozzájárultak ahhoz, hogy a kutatás és fejlesztés terén kiegyensúlyozott programot hajthassanak végre. Az ASLIB elsősorban szakkönyvtárakra és információs központokra támaszkodik, azonban az információtovábbítás összefonódó fázisai mindjobban érdekeltté tették a Szövetséget más típusú tevékenységekben is. A könyvtár az információk átadásában közvetítő szerepet játszik, így a folyamat bármely szakaszában felmerülő problémák megoldásában érdekeltté válik. Az ASLIB ezért a szakemberek részére szóló információk közlésének minden vonatkozása után érdeklődik, és ez az érdekeltisége a kutatás számára nyitva tartott területekben tükröződik.

Az osztály programjának előkészítése során a dokumentációt négy kulcsfontosságú művelet - kiadás, tárolás, elemzés és keresés - szemszögéből elemezték. A dokumentumokat kiadói szervek sokszorosítják és terjesztik, könyvtárak vagy tároló szervek raktározzák és kivánságra rendelkezésre bocsátják, elérző szervek katalógusokat, kivonatokat és indexeket készítenek és szétosztják azokat, a kereső szervek /ezek egyes használók is lehetnek/ pedig felkutatják a dokumentumokat ezekben a mutatókban. Mindegyik funkcionális szervben belül, valamint ezek között is, információtovábbítás folyik.

A kutatásnak három fő célja van. Első az információtovábbítás - dokumentum sokszorosítás, tárolás, elemzés stb. - műveleteinek tanulmányozása, az ezzel kapcsolatos kérdések tisztázása. Milyen fizikai és szellemi eszközöket igényelnek egyenként, milyen személyzettel és hogyan kell ezeket megszervezni? Milyen viszonylagos hatékonysággal rendelkezik mindegyik eszköz és szervezési rendszer? Milyen új eszközökre és rendszerekre lenne szükség és hogyan lehetne ezeket kifejleszteni? Ez a dokumentációs műveletek tanulmánya, amelybe beletartozik a gépesítés kérdése is. E terület fejlesztésére az osztály különösen súlyt helyez.

Előnyösebb műveleti megoldások kutatásán kívül szükség van az adatkivitel-értékelésre is. E második feladatcsoport keretében a

következő kérdésekre szeretnének választ kapni. Kielégíti-e a felhasználókat a kiadványok és az analitikus mutatók tartalma, külalakja és hozzáférhetősége? Megfelelő-e a könyvtárak eloszlása, állománya és az általuk nyújtott szolgáltatás? A kiadás, tárolás, elemzés és keresés műveleteinek eredményeként milyen új formákra lenne szükség, és hogyan lehetne ezeket kifejleszteni? Ezek a helyzetet értékelve áttekintő tanulmányok, amelyekben az ASLIB már régóta nagy tapasztalattal rendelkezik, és amelyeket a kutatási programban nem szabad elhanyagolni.

A probléma ilyen közelítése a dokumentációs rendszert megfontoltan kezdeményezett tevékenységek összefonódó sorozatának tekintti, ahol az egyes ténykedések hatékonysága vizsgálható és javítható. Tekinthejük azonban a rendszert úgy is, mintha az az információknak a társadalomban spontán bekövetkező diffúziójának részjelensége lenne. Ez a diffúzió természeti jelenséggént tanulmányozható, hogy meghatározhatjuk azokat a tényezőket, amelyek a folyamatot befolyásolják. Ez nem csupán akadémikus eszmefuttatás: a különféle tényezők viszonylagos hatásának ismeretében megadhatjuk, mely részek hatásfokában bekövetkező javulás fejt ki a legerősebb hatást az egész rendszer hatásfokára.

E gondolatmenet keretében tervezték meg a kutatás és fejlesztés programját. Mégis az osztály tevékenységének nem minden vonatkozása szerepel saját kutatási programjában. Így például működő rendszerekkel kapcsolatban készített üzemelési és gépesítési tanulmányok valószínűleg inkább a külön megrendelt kutatási tervek vagy magánjellegű konzultációk keretében fordulnak elő, és ezért a jelen beszámolóban csak igen röviden ismertetjük ezeket. Az utóbbi hat hónap alatt az osztály egy, az Atomic Energy Research Establishment-ben, Harwell /harwelli Atomenergiái Kutató Intézet/ működő könyvtár rendszerrel foglalkozó részletes tanulmányt fejezett be, továbbá az egyik tagintézmény részére nagyteljesítőképességű index-gépesítés kérdésében végzett elemzést. Az Institution of Electrical Engineers /Villamosmérnökök Intézete/ részére nemrégiben fejeztek be egy munkát arról, hogyan lehetne számítógépes betűszedéssel a Physics Abstracts c. kiadványt előállítani. Az OSTI /Office for Scientific and Technical Information = Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Hivatal/ által megrendelt távlati kutatási tervek között szerepel: a/ egy tanulmány arról, hogyan lehetne gépi úton feldolgozni a könyvtárközi kölcsönzési kérelmeket, amelyek jelenleg körzeti irodák és a National Central Library /Országos Központi Könyvtár/ útján bonyolódnak le, és b/ egy szemle arról, milyen technikával továbbítják a digitális és grafikus adatokat a könyvtárak között és a könyvtárakon belül.

A Kutatási Bizottság átnézte és jóváhagyta az 1967. évi kutatási programot, amelyet azóta a Secretary of State's for Education and Science Advisory Committee on Scientific and Technical Information /Oktatásügyi Miniszter Tanácsadó Bizottsága Tudományos és Műszaki Információk kérdésében/ is tanulmányozott. A tervezett új munkák rövid összefoglalását az alábbiakban ismertetjük:

1. Könyvtári műveletek rendszertanulmánya. Ez az a terület, amelyen az osztály ezideig csaknem kielégítő tapasztalatokkal rendel-

kesik, és ezért szükséges, hogy dolgozva tanuljanak. Az együttműködés a könyvtárak részéről természetesen igen lényeges, és ilyen értelemben a munka már folyik is a Londoni Nevelésügyi Intézetben /London Institute of Education/ és az Astoni Egyetemen /University of Aston/.

2. A tezaurusz szerkesztés technikájának fejlesztése. Az alap-terv három részből áll: a/ áttekintés megszerzése a már létező információ visszakereső szakszótárak felett és azok felépítési módszereinek tanulmányozása; b/ tezaurusz szerkesztése a dokumentációban használatos szakkifejezésekből, a használt eljárás és a felmerült problémák feljegyzése; c/ tezaurusz készítéséről szóló kézikönyv kiadásának előkészítése, amely segítséget nyújthatna ilyen problémákkal szembekerült könyvtárosoknak és tájékoztatási feladattal megbízott szakembereknek.

3. Áttekintő tanulmány az angol könyvtárakban használatos bibliográfiákról. Ezt a kutatást szoros együttműködésben kell végezni a British National Bibliography-val /Brit Nemzeti Bibliográfia/. A BNB terve az, hogy bibliográfiai anyagát átírja gépileg olvasható formába a Library of Congress /Kongresszusi Könyvtár/ szabványai szerint /MARC terv/, így lehetővé válna az ilyen módon tárolt feljegyzések használhatóságának felderítése. Ha a központilag előállított gépileg olvasható bibliográfiai feljegyzések valóban széleskörűen használhatók, úgy ki kell elégíteniük a legnagyobb felhasználók igényeit is. A terv célja minták áttekintése révén felderíteni: a/ milyen bibliográfiai feljegyzések léteznek a brit könyvtárakban /könyvrendelések, katalógustételek, új szerzemények, kölcsönzési feljegyzések stb./; b/ milyen leíró elemekből /szerző, cím stb./ épül fel a feljegyzések mindegyik típusa és hogyan ábrázolják azokat; c/ az egyes feljegyzés típusok fizikai formája milyen és hogyan készitik el.

4. Egy adott eset tanulmányozásával annak vizsgálata, milyen technikát igényel és mekkora költséggel jár egy bibliográfia kiadása számítógépes betűszedéssel. A kutatási terv az ASLIB "Index to Theses" /Index Tézisekhez/ anyagát fogja kísérleti alanyként felhasználni. A cél az, hogy a vizsgálatot végigvigyék a rendszertervezés, programozás, valamint a minta-kinyomtatás fázisain, feljegyezzék a használt technikát és a felmerült problémákat, végül pedig hasonlítsák össze ezen eljárás költségeit a hagyományos módszernél felmerült költségekkel.

5. A társadalomtudományi irodalom használatának mennyiségi becslése, viszonyítva ezt az értéket a természettudományok és a műszaki tudományok ugyanezen értékeihez az Egyesült Királyság területén. Azokat az anyagi eszközöket, amelyeket az irodalom konzultálására és a kölcsönzési szolgálatra kell fordítani, e szolgáltatások igénybevételével kell viszonylatba hozni. Az NLL /National Lending Library = Nemzeti Kölcsönkönyvtár/ létezése lehetővé teszi a természettudományok és a műszaki tudományok területén fennálló igények felmérését. A társadalomtudományok területén azonban nem állnak rendelkezésre megfelelő adatok. Az idézeteket véve mértékül, a terv meg kívánja becsülni a két területen a viszonylagos igényeket. A terv e-

gyik mellékterméke a társadalomtudományok bibliográfiája lesz. Kutatásokat fognak végezni kivonatokban és indexekben annak felbecsülésére, hogy azok mennyire fedik e társadalomtudományi bibliográfiai tételeket.

6. Vizsgálatok arra, hogy a természettudományi és a műszaki irodalom országos hozzáférhetőségét a legnagyobb felhasználók eloszlásával viszonylatba hozzák. Mint ez más területeken is tapasztalható, folyamatosan tovább koncentrálnak a tudományos és műszaki irodalom segédeszközei Londonban. Az egyik tényező annak meghatározására, hogy ez megfelel-e a tényleges országos szükségleteknek az, hogy ezeket a forrásokat a leghatalmasabb felhasználók eloszlásával hozzák viszonylatba. A terv célja, hogy áttekintést adjon a/ a nyilvánosan rendelkezésre álló irodalmi forrásokról ezeken a területeken és b/ a legnagyobb felhasználók országos eloszlásáról.

7. Vizsgálatok a tudomány és a technika területén az információk diffúziójának mértékét befolyásoló tényezők megállapítására. Ez a kutatási terv az első szerény kísérlet a probléma részleteinek felderítésére. Az eljárás abból áll, hogy a/ a tudomány és technika valamelyik specializált területéről egy a kísérlet számára alkalmas bibliográfiát választanak ki; b/ a bibliográfiában található tanulmányok mindegyike által idézett tételeket feljegyzik; c/ mindegyik idézett tételt különféle módon jellemzik; d/ mindegyik idézett tétellel kapcsolatban az ismeretek terjedésének mértékét megméri; e/ az összes azonos jellemzővel rendelkező tételeknél a méréseket egyesítik; f/ és végül megállapítják, hogy vajon különbözik-e a diffúzió mértéke az egymástól eltérően jellemzett tételcsoportoknál.

/Pataky E./

145/67

539.1:002.513.5:001.815:681.3.048

Terminológiai problémák az Euratom atomfizikai dokumentációjában. /Les problèmes terminologiques dans la documentation nucléaire de l'Euratom/ - DETANT, M. = Bulletin AID, 5.k. 4.sz. 1966. p.67-77.

Az Euratom dokumentációs központja 1965. év végéig már 350 000 dokumentumot dolgozott fel, s az anyag rohamosan növekvő mennyisége szükségessé tette az elektronikus számítógép igénybevételét. A gépi feldolgozás követelményeinek és a gyakorlati tapasztalatoknak megfelelően az Euratom a koordinált indexelés módszerét fogadta el. A téves visszakeresések veszélyének csökkentése érdekében a terjedelmesebb dokumentumokat - különösen az összefoglaló jellegű kutatási jelentéseket - számos rész-dokumentumként indexelik. Az index kifejezéseket a megfelelő dokumentumok azonosítási számával és bibliográfiai adataival együtt mágnesszalagra rögzítik, és az információ visszakeresést gépi úton végzik.

Az indexelés nyelveként az angolt fogadták el, annak ellenére, hogy az Euratom négy nyelvet ismert el hivatalos nyelveként. A többnyelvű dokumentációs feldolgozást azonban nem látták célszerűnek. Az indexelési nyelv egységességének biztosítására tezaurszt állítottak össze.

A tezauszhoz a Nuclear Science Abstracts referáló folyóirat tárgyszógyűjteményét vették alapul. Ez 12 809 kifejezést tartalmaz, melyek közül azonban csak 7208 került nagyobb gyakorisággal konkrét felhasználásra. Mintegy 2000 kifejezést részre lehetett bontani. A rendelkezésre álló szójegyzék szűrésével, tömörítésével, valamint egyes kifejezések átfogalmazásával /pl. plazma helyett - ami kétértelmű, mert ionizált gázt és a vér alkotóanyagát is jelenti, - vérplazma szó alkalmazása/ az 1964-ben közreadott Euratom tezausz 4470 vezérszót tartalmaz. Ezek közül 1836 vegyület neve, 1404 izotóp megnevezése és 1230 általánosabb jellegű, mely átfogja az Euratom érdeklődési területét. A tezausz érdekessége, hogy az 1230 általánosabb jellegű kifejezésből, a 102 elem megnevezéséből és további 19 szóból /pl. szulfát, izotóp/ valamennyi többi indexkifejezés előállítható két egyszerű kombinációs szabály alkalmazása útján: 1. a 102 elem és 18 "anion" tárgyszó kombinációja kiadja az 1836 vegyület megnevezését /pl. rézsulfát/; 2. a 102 elem és egy szám ill. az izotóp szó kombinációja kiadja az 1404 izotóp megnevezést /pl. kobalt-60 ill. kobalt-izotóp/. Ily módon lehetővé vált, hogy lényegében az egész tezausz szóincsét közreadják egyetlen A/4 formátumú lapon.

Az indexelés azonban természetesen nem szójegyzék közvetlen felhasználásával történik, hiszen az nem mutat ki a kifejezések között semmiféle kapcsolatot, hanem az Euratom által kidolgozott nyíl-diagramok segítségével. A szokásos alfabetikus elrendezésű, utalásokat és keresztutalásokat tartalmazó tezauszokat az Euratom munkatársai nem találták elég áttekinthetőnek, jól kezelhetőnek. Ezért az elfogadott indexkifejezéseket 50 nagy szakterületnek megfelelő csoportokba sorolták be /pl. biológia, kémia, kohászat stb./, és az egyes csoportokon belül a kifejezések egymáshoz való viszonyát egy- és kétirányú nyilakkal jelölték. A kétirányú nyilak általános jellegű kapcsolatot fejeznek ki /pl. elektrokémia és elektroda/, ami a szokásos tezauszok kapcsolódó kifejezés megjegyzésének felel meg, míg az egyirányú nyilak a generikustól a specifikus fogalom felé mutatnak. Mivel az egyes szakterületek egymástól nem választhatók el élesen, a nyilak egy része kimutat a diagramból egy másik területnek megfelelő diagram felé.

A nyíl-diagramokból kiválasztott kifejezések mellett az indexelést végző szakemberek felhasználhatnak sajátmaguk által szabadon meghatározott kifejezéseket is. Ily módon lehetőség nyílik a fontos új kifejezések azonnali alkalmazására és az indexelési munka rendkívül hajlékonyá, alkalmaskodóvá válik. Az ily módon bevezetett kiegészítő kifejezéseket időről időre szakbizottságok vitatják meg, s esetleg beépítik a nyíl-diagramokba. E munka megkönnyítése érdekében a tezauszt mágnesszalagra rögzítik, s elektronikus számítógéppel egybevetik a feldolgozott dokumentumokhoz készített koordinált indexben szereplő indexfogalmakat /- melyek között tehát kiegészítő kifejezések is szerepelnek -/ a tezauszban szereplő szavakkal. A gép ekkor kinyomtatja mindazokat a kifejezéseket, melyeket indexelésre már felhasználtak, de a tezauszban még nem szerepelnek, s amelyek így a szakbizottságok elé kerülnek.

A tezausz mellett mágnesszalagon és nyomtatott formában egyaránt rendelkezésre áll egy szójegyzék, mely tartalmazza a tezausz-

sorozati művek nyilvántartása	40 %
forgalom-nyilvántartás	36 %
gyarapodási jegyzékek	34 %
gazdasági ügyvitel	31 %
szerzeményezés	29 %
kötetkatalógusok	28 %
dokumentumok retrospektív keresése	25 %
központi címjegyzékek	23 %
katalóguskártyák	21 %
KWIC-indexek	20 %
témafigyelőszolgálat	20 %

A többi munkálatok 15 és 9 százalék között mozognak.

/Orosz G./

□□

ELKÉSZÜLT FORDÍTÁSOK

002.61FID:061.22.055.5FID"1966"

104/67

Főtitkári jelentés a FID 1966.évi munkájáról. /Report of the Secretary General on the activities of FID in 1966./= Report. International Federation for Documentation. The Hague, 1967. FID 412.sz. ápr. p.1-14, f:21.
Raktári sz.: 310686

025.343.1/049.2/

105/67

A tárgyszókatálogos vitás kérdéseinek megvitatása. /K ob-szuzsdeniju nekotoruh szpornuh voproszov predmetnogo ka-taloga/ - KRUGLIKOVA, V.P. - PRIZMENT, E.L. = Szovetszkaja Bibliografija, 1966. 5/99/.sz. p.50-65, f:34.
Raktári sz.: 312553

025.45

659.24/.25

371.336/075.5/

106/67

"Az Egyetemes Tizedes Osztályozás és alkalmazása a műsza-ti tudományos tájékoztatásban" című tanfolyam programja. /Programma kursza "Universzal'naja Deszjaticsnaja Klasz-szifikacija i ee primenenie v naucnoj i tehnicsezkaj informacii/ = /Könyvrészlet/ Programma kursza Universzal'naja. Moszkva, VINITI, 1966. p.1-7. f:10.
Raktári sz.: 306833

025.5

107/67

A könyvtáraknak, mint tájékoztató intézményeknek társadalmi funkciója. /Die gesellschaftliche Funktion der Bibliotheken als Informationsstellen/ - DRTINA, J. = Zentralblatt für Bibliothekswesen, 81.k. 1.sz. 1967. p.12-17, f:12.

Raktári sz.: 312198

027.021/47/:061.12

108/67

A Szovjetunió Tudományos Akadémiája könyvtárainak és a szövetségi köztársaságok akadémiai könyvtárainak munkája a könyvtártudomány területén. /O naucnoj rabote bibliotek Akademii nauk SzSSzSR i akademij szojuznyh reszpublik v oblaszti bibliotekovedenija/ - VARFOLOMEJEVA, M.V. = Bibliotecsno-Bibliograficeszkaja Informacija, 1966. 2/62/.sz. p.82-118, f:38.

Raktári sz.: 312548

37.014.544

109/67

Tanítási módszer a RITT-eljárás alapján. /Die Lehrmethode nach dem RITT-Verfahren/ - EHNBERG, A. = Programmiertes Lernen und Programmierter Unterricht, 1967. 1.sz. p.22-26, f:7.

Raktári sz.: 307917

371.333

110/67

Utat mutat és segítséget nyújt. Állami Tanács a nevelésügyi audio-vizuális fejlesztési eredmények összehangolására. /Advise and assist. National Council to co-ordinate a-v developments in education/ = Film User, 21.k. 246.sz. 1967.ápr. p.45, f:3.

Raktári sz.: 311856

371.683

681.846.73

111/67

Programvezérelt magnetofon az oktatás céljaira. /Programme řízený magnetofon pro vyučování/ - SYKORA, R. - ZOCHOVÁ, Z. = Vysoká Škola, 15.k. 8.sz. 1966-67. p.325-327, f:5.

Raktári sz.: 310442

371.687/414.3/

112/67

Technikai problémák. /Technical problems/ - BEATON, W.G. = Visual Education, 1967.ápr. p.15-17, f:8.

Raktári sz.: 307892

681.327.4:002

113/67

Peremlyukkártás kartoték dokumentumgyűjtemények indexelésére. /Kartoteka perfokart sz kraevoj perforaciej, dlya indeksirovanija szobranija dokumentov/ - MIKOLAJSKI, M. = Kongresszus. "Perfo 66" Szimposium, Warszawa, 1966.p.1-3, mell.:2, f:5.

Raktári sz.: 312002

S^{SS}